

ISSN 2181-922X

O'ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

AMALIY FILOLOGIYA MASALALARI

2024 Vol. 1 (5)

www.aphil.tsuull.uz

Bosh muharrir:

Saodat Muhamedova

Mas'ul kotib:

Elyor Xonnazarov

Tahrir kengashi

Aynur O'zjan (Turkiya), Baydemir Husayn (Turkiya), Alfiya Yusupova (Rossiya), Luiza Samsitova (Rossiya), Almaz Ulvi (Ozarbay-jon), Merveri Ismailova (Ozarbayjon), Abdulhay Sobirov, Shoiri Isayeva, Nargiza Musulmonova, Munira Shodmonova, Oqila Turaqulova, Iroda Azimova, Yekaterina Shirinova, Dilrabo Elova, Xurshida Kadirova, Jumana-zar O'rozov, Xasan Akramov, Ra'no Azizova, Azimjon Davronov.

Jurnal haqida ma'lumot

"O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari" seriyasi - Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi "O'zbekiston: til va madaniyat" akademik jurnalining ilovasi hisoblanib, unda professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning amaliy tilshunoslik, amaliy adabiyotshunoslik, kompyuter lingvistikasi, o'zbek tilini davlat tili va xorijiy til sifatida o'qitish, nashirlik ishi kabi sohalarga oid tadqiqotlari nashr qilinadi.

Jurnal ilovasi bir yilda ikki marta chop etiladi.

O'zbek, rus va ingliz tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi.

Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

"O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari" seriyasi 2022-yildan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: aphil@tsuull.uz

Website: <http://www.aphil.tsuull.uz>

MUNDARIJA

AMALIY FILOLOGIYA

Mirvari İsmaylova

Azərbaycan, özbək və digər türk dillərinin tədrisində latın qrafikalı müasir türk əlifbalarının rolu 4

Elyor Xonnazarov

Grammatik shakllarda zamon ma'nosining ko'chishi 15

Ян Бай

Об исследовании фразеологизмов в китайском языке 27

Sayalı Cəfərova

Məxtumqulu Fəraqi Türkmən ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi kimi 39

O'ZBEK TILINI O'QITISH MASALALARI

Dilafroz Xidoyatova

Maktab ta'limida o'zgaruvchan dunyoga tayyorgarlik 45

Екатерина Ширинова

Некоторые принципы и подходы преподавания узбекского языка в многоязычной и поликультурной среде 56

PSIXOLINGVISTIKA

Durdona Abdirayimova

Shaxs psixologiyasi va nutq munosabati tadqiqi 65

SOTSILOGIYA

Xasan Akramov, Raxmatilla Raximov

Begonalashuv va tanazzul sotsiologik muammo sifatida 72

QIYOSIY TILSHUNOSLIK

Şəkər Məmmədova

Azərbaycan və özbək dillərində sinonimlər 83

AMALIY LEKSIKOGRAFIYA

E'tibor Yaxshiyeva

Terminologiyada ekvonimiya hodisasi va ekvonimik munosabat masalasi 90

O'ZBEK TILINI O'QITISH MASALALARI

MAKTAB TA'LIMIDA O'ZGARUVCHAN DUNYOGA
TAYYORGARLIKDilafruz Xidoyatova¹**Abstrakt**

Mazkur maqola avvalida zamonaviy kasblarni egallashda va jamiyatning faol fuqarosi bo'lishida o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, ko'nikmalar bilan bir qatorda fanga oid bilimlar va ularni samarali berish uchun ta'limda amalga oshirilayotgan islohatlar tahlil qilinadi. Bu jarayonda o'quvchilarning darslarni o'zlashtirishlarida ta'sir ko'rsatayotgan ayrim salbiy omillar ham ko'rib chiqilgan. Mazkur omillarni bartaraf etishda amalga oshirilishi lozim bo'lgan ayrim yechimlar ham taqdim etiladi. Maqolaning asosiy qismi bu harakatlarning provardi kelajak avlodni zamonaviy kasblarni egallashlariga tayyorlov ekanligi yoritilgan. Kasblarning esa turlari va ularning o'ziga xosliklari haqida maqolada so'z yuritilgan. Tadqiqotlar natijasida aniqlangan 2030-yilda yo'qolib ketadigan va 2030-yilda paydo bo'ladigan kasblar haqida ma'lumotlar berilgan. Mazkur tahlillar yakunida jadallik bilan o'zgarayotgan dunyoda ta'limda kompleks amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar yuzasidan xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: *XXI asr ko'nikmalari, zamonaviy kasbga doir terminalogiya, ta'sir etuvchi omillar, zamonaviy kasblar.*

KIRISH

XXI asr ko'nikmalari, O'zbekiston ta'limida bu ko'nikmalarni rivojlantirish masalalari bo'yicha amalga oshirilayotgan ayrim tahlillar. Qolaversa, o'quvchilarni ko'nikmalar bilan bir qatorda fanni o'zlashtirishlarida qiyinchiliklarni yuzaga kelishiga ta'sir ko'rsatayotgan omillarni inobatga olish va ular bilan shu omillar orqali diagnostikani amalga oshirish natijasiga deffirinsial yondashuv zarurligini ko'rsatdi.

Insoniyat tarixidagi har bir yangi asr jamiyatning turli

¹ Xidoyatova Dilafruz – pedagogika bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti.

E-pochta: hidoyatovadilafruz@navoiy-uni.uz

ORCID: 0000-0002-3835-6577

Iqtibos uchun: Xidoyatova, D.A. 2024. "Maktab ta'limida o'zgaruvchan dunyoga tayyorgarlik". *O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya* 1(5):45-55.

DOI: 10.52773/tsuull.aphil.2024.1.5/TTIX3340

sohalarida yangi imkoniyatlar va kashfiyotlar bilan ajralib turadi. Shu munosabat bilan, butun dunyoda bir necha yil oldin hech kim eshitmagan mutaxassisliklar jadallik bilan paydo bo'lmoqda. O'sib kelayotgan yosh avlodni 21-asrga tayyorlashda ta'lim tizimida bu yangi kasblarni o'rganish va ular bilan o'quvchilarni tanishtirish dolzarb masalaga aylanayotgani hech kimga sir emas.

Nima uchun yangi kasblar paydo bo'ladi? Chunki yangi yo'nalishlar, yangi faoliyat turlari, yangi ehtiyojlar tom ma'noda ham, ko'chma ma'nosida ham insonlar tomonidan juda tez o'zlashtirilmoqda. Odamlar butunlay boshqa narsaga qiziq boshlaydilar, ijodkorlik va shunga mos ravishda pul topish uchun boshqa sohalarini yaratyaptilar. Bu sohalar turli yo'nalishlarda. Kompyuter texnologiyalaridan tortib, marketinggacha, turli ko'ngil ochar tadbirlarni tashkil etishdan tortib, oiladagi faoliyatni yengillashtirishga yordam beruvchi kasblargacha mavjud. Maqolada hozirda eng rivojlanib borayotgan bu kasblar haqida ma'lumotlar taqdim etiladi.

Lekin kasblarni tahlil qilishdan avvalroq o'quvchilarni bu kasblarda faoliyat ko'rsata olishlarida shakllanishi lozim bo'lgan ko'nikmalar haqida so'z yuritish lozim. Qolaversa, XXI asrda talab etilayotgan ko'nikmalar va ularning maktab ta'limiga zudlik bilan olib kirish masalasi tahlil qilinishi muhimroq.

ASOSIY QISM

Maktablar o'quvchilarni tez o'zgaruvchan dunyoga tayyorlashda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb mavzu hisoblanadi. Milliy o'quv dasturi asosida ishlab chiqilayotgan talablar, darsliklar va metodik qo'llanmalarda yuqoridagi bilim va ko'nikmalarni joriy qilish ko'zda tutilgan. Maktab o'quvchilarida tarbiyalanishi kerak bo'lgan ba'zi eng muhim ko'nikmalar:

Tanqidiy fikrlash: O'quvchilar axborotni tanqidiy tahlil qilish, manbalarni baholash va asosli qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

Ijodkorlik: Ijodkorlikni rag'batlantirish yangilik va muam-molarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. O'quvchilarga turli fan-lar bo'yicha o'zlarini ijodiy ifodalash imkoniyatini berish kerak.

Muloqot: Samarali muloqot qobiliyatlari, jumladan og'zaki, yozma va raqamli muloqot XXI asrda muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir. Bunga notiqlik, yozish va raqamli savodxonlik kiradi.

Hamkorlik: Hamkorlik va jamoaviy ish bugungi o'zaro bog'liq dunyoda muhim ko'nikmalardir. O'quvchilar boshqalar bilan samarali ishlashni, turli nuqtai nazarlarni qadrlashni va guruh

loyihalariga mazmunli hissa qo'shishni o'rganishlari kerak.

Moslashuvchanlik: Tez texnologik taraqqiyot va ijtimoiy o'zgarishlar bilan o'quvchilar hayotlari davomida yangi ko'nikmalarni o'rganishga moslashishlari va ochiq bo'lishlari kerak.

Empatiya: Empatiya va hissiy aql mazmunli munosabatlar o'rnatish va turli nuqtai nazarlarni tushunish uchun juda muhimdir.

Axborot savodxonligi: O'quvchilar raqamli asrda ma'lumotni qanday topish, baholash va samarali va axloqiy jihatdan foydalanishni o'rganishlari kerak.

Muammolarni yechish: O'quvchilarni murakkab muammolarni hal qilishga undash chidamlilik va topqirlikni rivojlantiradi. Ular ijodkorlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari bilan muammolarga yondashishni o'rganishlari kerak.

Global xabardorlik: Tobora globallashib borayotgan dunyoda o'quvchilar global muammolar, madaniyatlar va istiqbol rejalar haqida tushunchalarini rivojlantirishlari kerak.

Raqamli savodxonlik: Texnologiya kundalik hayotda va ishda muhim rol o'ynaganligi sababli, o'quvchilar raqamli savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishlari kerak, jumladan kodlash, onlayn xavfsizlik va raqamli vositalardan samarali foydalanish.

Moliyaviy savodxonlik: Shaxsiy moliya, byudjet va asosiy iqtisodiy tamoyillarni tushunish o'quvchilarni moliyaviy mustaqillikka va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga tayyorlaydi.

Ekologik madaniyat: dolzarb ekologik muammolarni hisobga olgan holda, o'quvchilar ekologik muammolar va barqaror amaliyotlarning ahamiyati haqida tushuncha hosil qilishlari kerak.

Chidamlilik va qat'iyatlilik: Qattiqqo'llik va qat'iyatni o'rgatish o'quvchilarga qiyinchiliklar va muvaffaqiyatsizliklarni yengishga yordam beradi, o'sish tafakkurini rivojlantiradi.

Fuqarolik pozitsiyasi: O'quvchilar fuqarolik mas'uliyati, demokratiya va ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirish uchun o'z jamoalarida faol ishtirok etish orqali jamiyat uchun dahldorlik masalalarini o'rganishlari kerak.

Yetakchilik (liderlik): Yetakchilik ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarga tashabbus ko'rsatish, boshqalarni ilhomlantirish va o'z jamoalarida o'zgarishlar qilish imkonini beradi.

Ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berish orqali maktab o'quvchilarni XXI asrning murakkab o'zgaruvchan rivojlanishiga yaxshiroq tayyorlashi muhim.

O'zbekiston ta'lim tizimida "2022 — 2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risi-

da”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 11-may 2022-yildagi PF-134-sonli Farmonida o‘quvchilarning bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish, ularni kasblarga yo‘naltirish tizimini takomillashtirish asosiy yo‘nalish etib belgilangan. Mazkur farmonda Milliy o‘quv dasturiga mos ravishda darsliklar, mashq daftarlari hamda pedagoglar uchun o‘quv qo‘llanmalarni yaratish rejasi tasdiqlangan. Bunga muvofiq barcha fanlar yuzasidan darsliklar, mashq daftarlari hamda pedagoglar uchun o‘quv qo‘llanmalar bosqichma bosqich ishlab chiqilmoqda. Fanlar asosida yaratilayotgan darsliklarni yozishga bir qancha tamoyillar belgilangan. Aynan shu tamoyillar ichida o‘quvchilarni XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan jihatlarini uchratish mumkin. Quyida shu tamoyillarning eng muhimlari keltiriladi.

1. O‘quvchilarning yoshi va psixologik jihatlarini hisobga olib mavzularni shakllantirish.

2. Mavzularni birlashtirgan bo‘limlarning ham bir-biriga bog‘liqligini ta‘minlash.

3. Spiralsimon takrorlash tamoyiliga asoslanish.

4. Mavzu va nazariy ma‘lumotlarga mos soatlarni taqsimlash.

5. STEAM- fanlararo integratsiyani ta‘minlash.

6. O‘quv tadqiqotlarni o‘tkazish uchun amaliy mashg‘ulotlar va loyiha ishlariga alohida e‘tibor qaratish.

7. Milliy baholash tizimini yaratish.

Ammo bu taqdim etilayotgan axborotlarni o‘zlashtirish masalasi ham eng muhim dolzarb muammolardan biri. O‘quvchilarni fanga oid bilim va ko‘nikmalarini yuqori darajada o‘zlashtirishlari ham belgilanilayotgan talablardan biridir. O‘quvchilarning past o‘zlashtirishi turli omillarga bog‘liq bo‘lishi mumkin, bu muayyan vaziyatga qarab farq qiladi. O‘zlashtirishi past bo‘lgan o‘quvchilarni o‘rganish jarayonida ularda ta‘sir ko‘rsatayotgan faktorlar aniqlangan. Bular:

Ijtimoiy-iqtisodiy ahvol: Kam ta‘minlangan oilalar bolalari ko‘pincha qo‘shimcha muammolarga duch kelishadi, masalan, resurslar va xizmatlardan foydalanish cheklangan, bu ularning akademik natijalariga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Motivatsiyaning yo‘qligi: o‘qishga bo‘lgan motivatsiyaning yetishmasligi o‘quv vazifalariga yetarlicha e‘tibor bermaslik va yomon o‘quv natijalariga olib kelishi mumkin.

Oiladagi muammolar: ajralish, oilaviy mojarolar, kasallik yoki moliyaviy qiyinchiliklar kabi oiladagi muammolar o‘quvchilarni o‘qishdan chalg‘itishi va ularning o‘quv natijalariga salbiy ta‘sir

ko'rsatishi mumkin.

Qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi: Ba'zi o'quvchilar ota-onalar yoki vasiylar tomonidan qo'llab-quvvatlanmasligi mumkin, bu ularning akademik muvaffaqiyatga erishishini qiyinlashtirishi mumkin.

Xulq-atvor va moslashish muammolari: Xulq-atvor, moslashish yoki tartib-intizom bilan bog'liq muammolarga duch kelgan o'quvchilar o'qish va yaxshi baho olishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin.

O'qituvchi tomonidan yetarlicha e'tibor bermaslik: o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga yetarlicha e'tibor bermaslik yoki o'qitish usullarining yetarli emasligi yomon natijalarga olib kelishi mumkin.

Salomatlik va psixologik muammolar: sog'ligi yoki psixologik muammolari bo'lgan o'quvchilar diqqatni jamlash, o'rganish va akademik jihatdan qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

Til to'siqlari: ona tili o'qitish tilidan farq qiladigan o'quvchilar kurs materialini tushunish va o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin.

Tegishli o'quv resurslari va xizmatlarining yetishmasligi: kitoblar, kompyuterlar, internetga kirish yoki boshqa o'quv resurslarining yetishmasligi ham o'quvchilarning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Past o'zlashtirish muammosini hal qilish ko'pincha o'quvchilarni individual qo'llab-quvvatlashni va ta'lim muhitidagi tizimli o'zgarishlarini o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi.

XXI asrda o'quvchilarda ko'nikmalarni rivojlantirish ularni jamiyatning faol a'zosi bo'lish imkonini beradi. Bu masalada esa kasbga yo'naltirish muammosi global darajada keng tarqalgan mavzulardan biri. Bu masalani rivojlantirishda bir qancha muammolar va yechimlar mavjud:

1. Ta'limni tartibga solish: Bugungi dunyoda ta'limning maqsadlari va metodlari o'zgarishi ko'p muammolarni o'z ichiga oladi. XXI asrda o'quvchilarni ilmiy bilim va amaliyot bilan ta'minlash, shaxsiy rivojlanish va uning intellektual potensialini oshirish uchun qo'llanilayotgan yangi usullar va innovatsion texnologiyalar, masalan, onlayn ta'lim va ko'p mediya resurslari, ko'p muammoni yechish uchun juda muhimdir.

2. Ta'limning individualizatsiyasi: Har bir o'quvchi o'zining maxsus zarurlatlari, ta'lim kafolatlari va istaklariga muvofiq ta'lim olishi kerak. O'quvchilarga masofaviy va onlayn ta'lim, shaxsiy elek-

tronik portallar va ko'p tilli bilan o'qitish imkoniyatlari berilishi kerak.

3. Amaliyotni boshqarish va innovatsiyalar: O'quvchilarni o'z fikrlarini ifoda qilish, o'z ishlari ustida ishlash va muammolarni hal qilishga o'rgatish muhimdir. Bu innovatsiyalarni oshirish, yangi xalqlararo munosabatlarni o'rganish va uning asosiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhimdir.

4. Professional ma'naviyat: O'quvchilarni ma'lumotlarni amaliyotga aylanishi, so'zlash va yozishdan foydalanishni o'rgatish muhimdir. Shu bilan birga, ularning professional ma'rifatlarini, kasblarini va turli sohalar bo'yicha tajribalarini oshirish uchun amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish kerak.

5. Mahalliy hamkorlik va sodiq aloqa: O'quvchilarni mahalliy jamoat tadbirlariga qatnashish va ularga o'z fikrlarini ifoda qilishni o'rgatish juda muhimdir. Shuningdek, o'quvchilarni turli qo'llab-quvvatlash va tashqi resurslar bilan bog'lanish uchun imkoniyatlar taqdim etish zarur.

6. Tajriba va amaliyotni qo'llab-quvvatlash: O'quvchilar va o'qituvchilar o'zgaruvchan xabarlar olishadi. O'quvchi hamda o'qituvchi, tadbir yoki loyihali o'qitish va o'rganishda o'quvchilarning yaratuvchiliklarini kengaytirish, qo'llab-quvvatlash va motivatsiyalashni ta'minlash uchun bir xil imkoniyatlar yaratishlari kerak.

7. Harakatlanish va sportga qiziqtirish: Sport o'quvchi uchun ko'proq imkoniyatlar yaratadi, uning harakatchanlik va sportga qiziqishini oshiradi, shuningdek, uni qiziqishlariga faollashtirish, diqqatni jalb qilish, mustaqil guruhda ishlash va jamoa bilan birlashib natijalarga erishishga imkon beradi.

Bu yechimlar, o'quvchilarning shaxsiy va professional rivojlantirishini ta'minlash, ularni zamonaviy kasbga yo'naltirish, ularga o'z fikrlarini ifoda qilish, amaliy vazifalar yordamida muammolarni hal qilishda yordam beradi. Har bir o'quvchi shaxsiy qobiliyatlari, ni, maqsadlarini va turli sohalarda rivojlantirilgan kasblarini tanlay olishlari uchun dastlabki ta'lim va dastlabki qiziqishlariga muvofiq muvaffaqiyat qozonish imkoniyatlarini maktab ta'limida ko'rsatish kerak.

So'nggi 20 yil davomida tushunilishi qiyin bo'lgan nomlar va ko'plab yangi kasblarning paydo bo'lishi bilan tavsiflanadi. Quyida biz ushbu ma'lumot oqimini tushunishga va yangi kasblarga doir atamalarni tahlil qilishga harakat qilamiz.

Mana ulardan ba'zilari:

Kopirayter. Bu har xil turdagi maxsus matnlarni yozadigan

odam: reklama matnlari, skriptlar, shiorlar. Bunday ish qat'iyatlikni, rivojlangan ijodiy tasavvurni va katta hajmdagi ma'lumotlarni filtrlash qobiliyatini talab qiladi.

Zamonaviy sharoitda ko'plab kompaniyalar va do'konlar o'z faoliyati haqida ma'lumot berish uchun o'z veb-saytlaridan foydalanadilar. Ular bizga kerakli mahsulot va yangiliklar haqida - gi ma'lumotlarni juda tez topish imkonini beradi. Biroq bu borada quyidagi mutaxassislarga ehtiyoj bor:

Veb-dizayner. Bu veb-sayt dizaynini ishlab chiqadigan shaxs. Bu yerda siz bir vaqtning o'zida ijodkorlik va turli dasturlar bilan ishlashda texnik ko'nikmalarni namoyish qilishingiz kerak. Ijodkorlik va e'tiborlilik veb-dizaynerning asosiy afzalliklari hisoblanadi.

Kontent menejeri. Bu saytlarni materiallar (kontent) bilan to'ldiradigan odam: maqolalar, yangiliklar, fotosuratlar. Uning vazifalariga kopirayterlar, moderatorlar va saytda ishlaydigan boshqa mutaxassislarning ishini muvofiqlashtirish kiradi. Bu qiyin va mas'uliyatli ish bo'lib, unda siz tajriba va keng bilimga ega bo'lishingiz kerak.

Bu kasblarni birlashtira oladigan odamlar bor. Ular:

Webmaster. Bu ma'muriyat, qo'llab-quvvatlash va veb-saytlarni yangilashni o'z ichiga olgan juda keng ixtisoslikdir. Bunday odam veb-dizayner va dasturchini almashtirib, o'zi veb-sayt yaratishi mumkin. O'z qo'llari bilan yaratilgan veb-saytning egasi bo'lishi mumkin.

Internet murabbiy. Bu "onlayn" odamlarga maslahat berish yoki o'qitish bilan shug'ullanadigan shaxs. Yagona shart shundaki, siz biron bir bilim sohasida haqiqiy mutaxassis bo'lishingiz kerak. Siz o'zingizning kursingizni yaratishingiz va odamlarga yangi narsalarni o'rgatishingiz mumkin.

Ammo agar siz kompyuterga "yopishib qolishni" xohlama-sangiz, lekin boshqa odamlar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilishni istasangiz, unda bu erda XXI asr mehnat bozori taklif qilishi mumkin bo'lgan yangi kasblar mavjud.

Sotib olish va sotish sohasida XXI asrning eng mashhur kasblari qatoriga sotuvchilar kiradi, garchi zamonaviyroq nom ostida bo'lsa ham.

Bayer. Bu so'z inglizcha "sotib olish" dan olingan bo'lib, "sotib olish" degan ma'noni anglatadi. Xaridor kompaniyaning tovarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish bilan shug'ullanadi, zarur bo'lgan narsalarni - oziq-ovqat, ofis jihozlari, mebel, kiyim-kechaklarni sotib oladi. Bunday mutaxassis mahsulotni tushunishi, sifatini "ko'z bilan"

aniqlashi va uni topa olishi kerak. U odatda eng yaxshi takliflarni taqdim eta oladi.

Logistika – bu amaliy fan bo'lib, uning predmeti axborot va moddiy oqimlarni boshqarishdir. Logistik bo'xona va transport menejeri bo'lib, yetkazib berishni boshqaradi, yuk oqimini tashkil qiladi, yuk tashuvchilar va jo'natuvchilar bilan ishlaydi, tovarlarni qabul qilish va yetkazib berishni nazorat qiladi.

Yollanma xaridor (Shoper) – individual xaridlar qiluvchi yollanma shaxs. Masalan, bi oila o'ziga kerak bo'lgan hamma narsani - oziq-ovqat, ichki qismlar, kiyim-kechaklarni sotib olish uchun xaridorni yollashi mumkin. Agar xaridorning ishida siz tajribali odam bo'lishingiz kerak bo'lsa, unda bu yerda psixologiyani tushunish, ma'lum bir odamga qaysi narsa mos kelishi muhimroqdir.

Mahsulotlarni bozorga chiqarishda quyidagilar yordam beradi:

Media rejalashtiruvchi. Bu bozorda muvaffaqiyatli ilgari surish uchun tashkilotning reklama kompaniyasini rejalashtiradigan mutaxassis. Xo'sh, malakali media rejalashtiruvchi qanday xususiyatlarga ega bo'lishi kerak?

Sotsiologiya va marketing bo'yicha keng bilim, Integrum, Pal Marketing kompyuter dasturlarini bilish, reklama bozorini tahlil qilish qobiliyati, reklama biznesidagi tajribaga ega bo'lishi talab etiladi.

O'yin-kulgi sohasida:

Tadbir menejeri (Event manager). Bu buyurtma berish uchun turli bayramlar va korporativ tadbirlarni to'liq tashkil etish bilan shug'ullanadigan mutaxassis. Bu mutaxassisning aynan qanday vazifalari bor va u qanday ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak? Rivojlangan ijodkorlik va estetik did, xushmuomalalik, muzokaralar olib borish va shartnomalar tuzish qobiliyati, tadbirlarni o'tkazish uchun to'g'ri ob'ektlar va joylarni topish qobiliyati, bayram dasturlarini ishlab chiqish qobiliyati.

Bosh ovchi (Head hunter). Ingliz tilidan to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilingan bu mutaxassislik "headhunter". Bu shaxs ish beruvchi va xodim o'rtasida vositachi hisoblanadi. U malakali mutaxassisni kerakli kompaniyaga jalb qilib, turli murojaat etuvchilardan mos mutaxassisni tanlaydi. "Zo'r" bosh ovchi qanday bo'lishi kerak? Rivojlangan muloqot qobiliyatlari, tinglash qobiliyatlari, tashkilotchilik qobiliyati va zamonaviy mehnat bozorini tahlil qilish qobiliyati bilan qurollangan bo'lishi talab etiladi.

Hayot kouchi (Life couch). Bu boshqa odamlarga hayotning

turli sohalarida samaradorlik ko'nikmalarini o'rgatadigan odam. U shaxsiy rivojlanish yo'lida harakat qilishda yordam beradigan murabbiy, shaxsiy murabbiy. Bunday mutaxassisga qo'yiladigan talablar ancha yuqori: Psixologik ma'lumotga ega bo'lish yoki maxsus treninglardan o'tish, turli shaxsiy rivojlanish guruhlarida ishtirok etish bo'yicha shaxsiy tajriba, mijozda nafaqat zarur ko'nikmalarni rivojlantirish, balki o'zini o'zi boshqarish qobiliyatiga ega bo'lish maqsadga muvofiqdir.

Yuqoridagi kasblar hozirda jadallik bilan kirib kelayotgan bo'lsa, quyida esa yo'q boladigan va paydo bo'ladigan kasblarni ko'rib chiqsak.

2030-yilgacha yo'qoladigan kasblar:

- *buxgalter
- *stenograf
- *sayohat agenti
- *yuridik maslahatchi
- *notarius
- *bank xodimi
- *jurnalist
- *sport tahlilchisi
- *tarjimon
- *farmatsevt
- *qorovul

2030-yilgacha paydo bo'ladigan kasblar:

- *IT maslahatchi shifokori
- *Genetika bo'yicha maslahatchi
- *Kiber protezlar va implantlarni ishlab chiqaruvchi
- *Tibbiyot muassasalari hayotining dizayneri
- *Internet shifokori
- *Molekulyar ovqatlanish mutaxassisi
- *Qurilishda 3D bosib chiqarish bo'yicha dizayner
- *Qurilishda ekoanalizator
- *Ong holatlarini o'rgatish vositalarini yaratuvchisi
- *Ta'lim traektoriyasini ishlab chiquvchi
- *Aqlli fitness murabbiyi
- *Loyihalarni o'qitish tashkilotchisi

XULOSA

Yuqoridagi XXI asr ko'nikmalari, O'zbekiston ta'limida bu ko'nikmalarni rivojlantirish masalalari bo'yicha amalga oshirilayotgan ayrim tahlillar. Qolaversa, o'quvchilarni ko'nikmalar

bilan bir qatorda fanni o'zlashtirishlarida qiyinchiliklarni yuzaga kelishiga ta'sir ko'rsatayotgan omillarni inobatga olish va ular bilan shu omillar orqali diagnostikani amalga oshirish natijasiga differensial yondashuv zarurligini ko'rsatdi.

Bu harakatlarning oxir oqibat yo'nalishi bu kelajak avlodni zamonaviy kasblarni egallashlariga tayyorlov bosqichi hisoblanadi. Kasblarning esa turlari va ularning o'ziga xosliklari haqida yuqorida so'z yuritdik. Zamonaviy ta'limda ko'nikma, bilim va kasblar haqi-da yetarlicha xabardorlik bu o'quvchilarimizni kelajakda jamiyatga yengil adaptatsiyalashinuviga va albatta natijavilikka ta'sir ko'rsatishi shubhasiz.

Adabiyotlar

- Bernie Trilling, Charles Fadel. 2009. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. ISBN: 978-0-470-55391-6. Jossey-Bass.
- Tony Wagner. 2009. The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don't Teach the New Survival Skills Our Children Need and What We Can Do About it.
- Ken Robinson. 2016. Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. Penguin Publishing Group.
- Cal Newport. 2016. Deep Work: Rules for Focused Success in a Distracted World. Hardcover.
- Хидоятова, Д.А. 2011. «Формирование у учителя умений и навыков использования интерактивных методов обучения (в условиях повышения квалификации)». Высшее образование сегодня. №11. 59-63

PREPARATION FOR A CHANGING WORLD IN SCHOOL EDUCATION

Dilafruz Khidoyatova¹

Abstract

At the beginning of this article, there is talk about the 21st century skills of students in acquiring modern professions and becoming an active citizen of society. Also, along with skills, subject knowledge and the

¹ Khidoyatova Dilafruz – doctor of philosophy in pedagogy (PhD), Tashkent State University of Uzbek language and Literature named after Alisher Navoi. Associate professor of the Department of Uzbek language education in foreign language groups.

E-mail: hidoyatovadilafruz@navoiy-uni.uz

ORCID: 0000-0002-3835-6577

For citation: Khidoyatova, D.A. 2024. "Preparation for a changing world in school education". *Uzbekistan: Language and culture. Issues of Applied philology*. 1(5): 45-55. DOI:10.52773/tsuull.aphil.2024.1.5/TTIX3340

reforms to be implemented in education to provide them effectively are analyzed. In this process, some negative factors affecting students' mastery of lessons were also considered. Some solutions that should be implemented to eliminate these factors are also presented. The main part of the article is that the result of these movements is the preparation of the next generation to acquire modern professions. The types of professions and their peculiarities are discussed in the article. Information about professions that will disappear in 2030 and appear in 2030, determined as a result of research, is given. At the end of these analyses, conclusions were given regarding the activities that should be comprehensively implemented in education in the rapidly changing world.

Key words: *21st century skills, modern profession terminology, influencing factors, modern professions.*

References

- Bernie Trilling, Charles Fadel. 2009. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. ISBN: 978-0-470-55391-6. Jossey-Bass.
- Tony Wagner. 2009. The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don't Teach the New Survival Skills Our Children Need and What We Can Do About it.
- Ken Robinson. 2016. Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. Penguin Publishing Group.
- Cal Newport. 2016. Deep Work: Rules for Focused Success in a Distracted World. Hardcover.
- Xidoyatova, D. 2011. «Formirovaniye u uchitelya umeniy i navikov ispolzovaniya interaktivnix metodov obucheniya (v usloviyax povisheniya kvalifikatsii)». Vissheye obrazovaniye segodnya. №11, 2011; 59-63.

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 27.02.2024-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.
Nashr b.t. 7.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №3.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.